

A photograph of a snowy mountain landscape. The foreground is a flat, snow-covered field. In the middle ground, there is a small, simple red building. The background features several large, snow-covered mountains under a pale sky.

Ræktun eftir kal

Ingvar Björnsson
jarðræktarráðunautur
Ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins -RML

Fyrirkomulag úttekta og aðkoma Bjargráðasjóðs að kaltjóni

- Bóndi þarf að tilkynna um tjón til RML eða Búnaðarsambands
- Kaltjón þarf að taka út að vori –kalhlutfall (%) metið
- Gengið er frá umsóknum þegar heyfengur liggur fyrir að hausti
- Óljóst er hversu miklir fjármunir eru til ráðstöfunar
- Árlega eru greiddar um 10 milljónir í A-deild sjóðsins
- **Ráðunautar RML munu leggja áherslu á að heimsækja alla sem þess óska og veita ráðgjöf um viðbrögð við kali**

Bændafundur um viðbrögð við kali

Umsókn mótt:

BJARGRÁÐASJÓÐUR

Bændahóllinni við Hagatorg, 107 Reykjavík, Sími 563-0300

Eyðublað

Umsókn vegna tjóna á ræktuðu landi árið 2013

Nafn: _____ Kennitala: _____ Sími: _____

Heimili: _____ Sveitarfélag: _____

I. Tjón á ræktuðu landi af völdum **KALS** árið 2013

Hefubundin nýttjatún mæld í ha. _____
Umfang tjóns mælt í ha. _____ **Kalhlutfall 0%**

II. Upplýsingar um fódurforða (mældan í FEm):

Úr forðagæsluskýrslum	2011	2012	2013
Uppskeypt af heföb. nýlja- og leigutúnum	_____	_____	_____
Heykaup	_____	_____	_____
Uppskeypt af leigutúnum v. tjóns á heimalandi	_____	_____	_____
Uppskeypt af grænfóðri / endurræktun	_____	_____	_____
Samtals fóduröflun án fyrninga:	0	0	0
Fyrningar frá fyrra ári	_____	_____	_____
Heyforði alls:	0	0	0
- fódurþörf ársins skv. forðagæslusk.	_____	_____	_____
Mismunur (-vöntun)	0	0	0

Upplýsingar um fóduröflun vegna kals 2013

Af leigutúnum, ha. _____
 Af endurræktun ha _____
 Af grænfóðri ha _____

RML

III. Kostnaður (án VSK) við fóduröflun 2013:

Heykaup talin með upplýsingum um fódurforða magn (tonn) _____ kr. _____
 Aukin áburðarkaup á nýttjatún vegna tjóns magn (tonn) _____ kr. _____
Flutningur á heyi af leigutúnum eða vegna heykaupa:
 aðkeypt skv. reikn. km. _____ tonn _____ kr. _____
 með leigutækjum (önnur flutningsleið) km. _____ tonn _____ kr. _____
 með eigin tækjum (önnur flutningsleið) km. _____ tonn _____ kr. _____
Samtals: kr. _____ **0**

IV. Endurræktun vegna kals, ha **0,0** Kostnaður kr/ha **150.000 kr.** **Samtals:** - **kr.**

V. Áburðarkaup (magn) árið 2012: _____ tonn árið 2013: _____ tonn

Athugasemdir: _____

SAMANTEKT	
Kostnaður vegna kals 2013	
Heykaup	- kr.
Önnur fódurkaup	- kr.
Flutningar	- kr.
Áburðarkaup	- kr.
Endurræktun	- kr.
Fóðurvöntun	- kr.
25 kr/FEm	
Samtals	- kr.

Staður og dagsetning: _____

Undirskrift umsækjanda: _____

Staðfesting ráðunauts: _____

Bændafundir um viðbrögð við kali

Viðbrögð við kali

Fnjóskadal júní 2011

Bændafundur um viðbrögð við kali

Ræktun eftir kalskemmdir

- Sjálfgræðsla
 - borinn á búfjáraður eða
 - lágir skammtar af tilbúnum áburði
- Ísáning
 - sáning á grasfræi og/eða græn fóðri í kalin tún
 - Hentar nýræktum en ekki gömlum túnum
- Lágmarksvinnsla og sáning
 - Léttvinnsla með pinnatætara og sáning
 - Hentar í nýræktir og endurunnin tún og blettakal
- Endurræktun-ræktun græn fóðurs
 - Eldri tún og illa kalin

Ísáning

- Sáning á grasi og/eða grænfóðri í 2-3 ára tún gefst oft vel

Bændafundur um viðbrögð við kali

Ísáning

- Illa kalið tún á 3. ári í Dæli í Skíðadal. Túnið grýtt og óárennilegt til endurvinnslu
- 2. maí 2011

- Ísáð í túnið 13.5.2011 mynd tekin 10.11.2011
- Mótar fyrir sáningum en árangur slakur

Bændafundur um viðbrögð við kali

Ísáning

- 1. árs endurræktun 2. maí 2011

- Ísáð í efri hluta (vinstri) en létt unnið og sáð grasfræi og höfrum í neðri hluta.
- Góður árangur

Bændafundur um viðbrögð við kali

Ísáning

Hlíð í Skíðadal
2 ára endurr.
31.5.2012

Ísáning 2011 heilsáð í
túnið.

Mjög góður árangur

Bændafundur um viðbrögð við kali

Ísáning

Veisa Fnjóskadal
Eldri endurr.

Mynd: vor 2011

Miklar kalskemmdir.

Ísáning

Mynd: 31.5 2012

Lítill árangur.

Bændafundur um viðbrögð við kali

Léttvinnsla

- Jarðvinnsla (tæting) og sáning
- Hentar í nýlega endurræktuð tún
- (1-3 ára)
- Hentar í tún sem eru kalin að hluta.
- Sáning á grasfræi í blöndu með grænfóðri

Bændafundir um viðbrögð við kali

Léttvinnsla

Dæli í Skíðadal
1 árs endurr.
Mynd 31.5.2012

létt tætt með
pinnatætara í
neðri hlutann
(hægri) og
skjólsoáð með
höfrum.

Góður árangur

Bændafundur um viðbrögð við kali

Endurræktun með plægingu

- Eina raunhæfa leiðin í illa kalin eldri tún.

Bændafundur um viðbrögð við kali

Hvenær er jörðin tilbúin til vinnslu?

- Taktu jarðveg í lófann og kreistu.
 - ef jarðvegurinn klessist á milli fingra þér er jörðin of blaut
 - ef jarðvegur myndar samloðandi massa sem ekki drýpur vatn úr er hún tilbúin til vinnslu

Kornakur í S-Þing 9.06.2009
(jarðv. of blautur við vinnslu)

Bændafundur um viðbrögð við kali

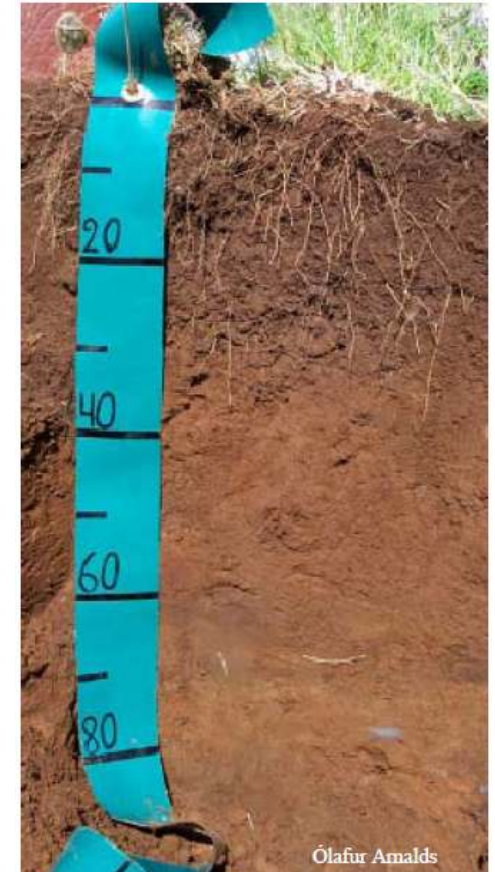
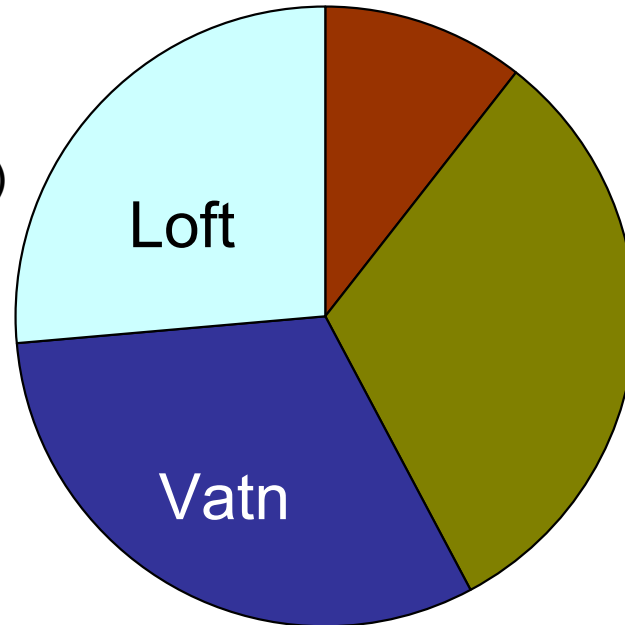

Samsetning jarðvegs

■ Steinefni ■ Lífræn efni ■ Vatn □ Loft

- **Mýrarjarðvegur**

- Steinefni 10% (5-15)
- Lífrænefni 35% (20-60)
- (Þar af moldarefni 5%)
- Vatn 30%
- Loft 25%

Bændafundur um viðbrögð við kali

Of blautt við vinnslu

Hæfilegt við vinnslu

Sami kornakur á Möðruvöllum 8. júní 2008

Bændafundur um viðbrögð við kali

Góð plæging er grunnur jarðvinnslu

- Vönduð plæging grefur þann gróður sem fyrir er, grasrót eða illgresi
- Plægja þarf hæfilega djúpt til að varðveita ræktunarlagið –frjósama hlutann
- Plægingin brýtur upp þétt jarðvegslög og tryggir góða loftun í jarðvegi
- Plæging er góð leið til að koma búfjáraðurði eða öðrum lífrænum áburði í jarðveg og tryggja langtímafrjósemi

Bændafundur um viðbrögð við kali

Miklu skiptir að plæging takist vel

Bændafundur um viðbrögð við kali

Fínvinnsla með tætara

- **Pinnatætarar** tæta í láréttu plani
- henta vel í seigum mýrajarðvegi
- Varast skal að tæta léttan jarðveg
- Pinnatætarar jafna vel en vinna grunnt
- Pinnatætarar mynda góðan sáðbeð fyrir grasfræ

- **Hnífatætarar** vinna í lóðréttu plani
- Henta í seigum jarðvegi
- Vinna dýpra en pinnatætarar
- Eru til með beinum eða bognum hnífum

Bændafundur um viðbrögð við kali

Fínvinnsla með herfi

- **Diskaherfi** henta á seiga jörð í endurtekna vinnslu
- Grænfóður- og kornakra skyldi þó plægja til að losna við illgresi

- **Fjarðraherfi** henta á léttu jörð í endurtekna vinnslu
- Fjarðraherfi eru afkastamikil og orkunýtin

Bændafundur um viðbrögð við kali

sáning

- Sáðdýpt

Grasfræ/smári
/kál um 1 sm

Korn 2-4 sm

Bændafundur um viðbrögð við kali

Völtun

- Vönduð völtun tryggir samband fræs við raka
- Ef ekki er þjöppunarvals á jarðvinnslutækjum þarf að valta fyrir sáningu grasfræs

Jarðvinnslu, sáningu og völtun á að framkvæma í samfellu!

Bændafundur um viðbrögð við kali

Hvað á að rækta?

- Grænfóður?
- Gras?
- Gras með grænfóðri?

Bændafundur um viðbrögð við kali

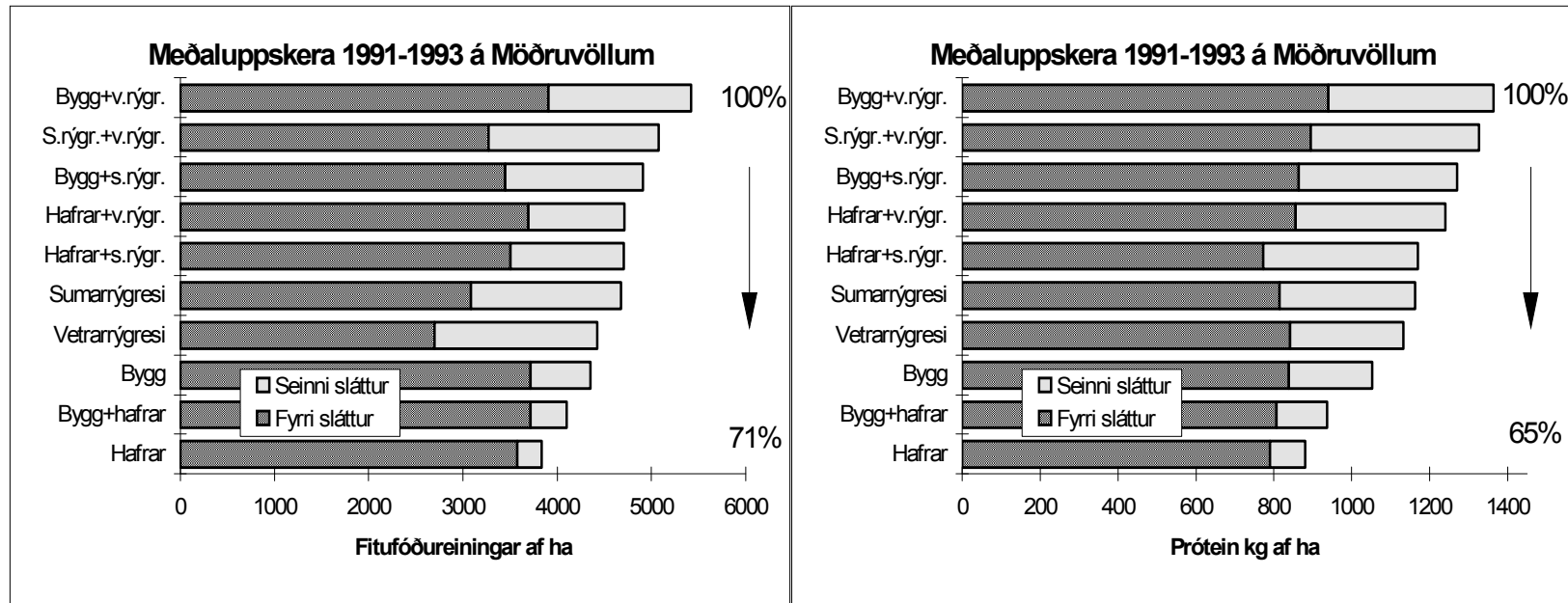
Forræktun fyrir grassáningar

- Almennt er skynsamlegt er að rækta græn fóður eða korn í einhver ár áður en flagi er lokað.
 - Sáðbeðurinn verður jafnari og grassáningin sléttari
 - Gamla grasrótin drepst –minni samkeppni við sáðgresið.

Bændafundur um viðbrögð við kali

Grænfóður og grænfóðurblöndur

Sáðmagn:

Bygg eða hafrar með rýgresi: 150 kg/ha

Bygg eða hafrar eingöngu: 200 kg/ha

Rýgresi með byggi eða höfrum: 30 kg/ha

Rýgresi eingöngu: 40 kg/ha

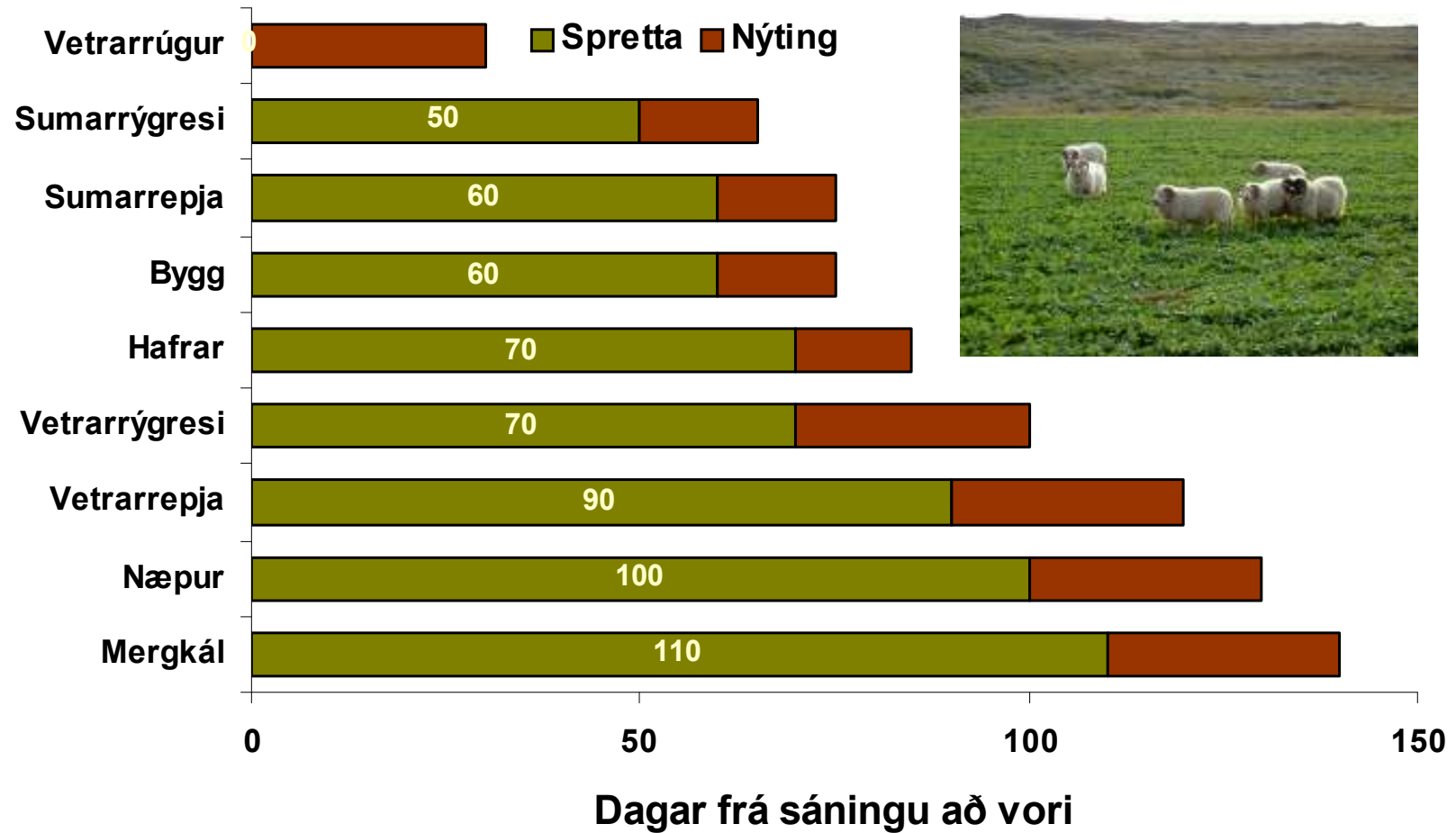
Heimild: Þóroddur Sveinsson

Bændafundir um viðbrögð við kali

Nýtingartími grænfóðurs

Bændafundir um viðbrögð við kali

Kostir og gallar grænfóðurs til sláttar

- Helst kemur til greina að nota **hafra, bygg** og **rýgresi** til sláttar
- Bygg
 - Öruggt í ræktun og snemmsprottið en gefur ekki endurvöxt
 - Verkast misjafnlega –erfitt til gjafa
- Hafrar
 - Öruggir í ræktun, nokkuð snemmsprotnir en gefa ekki endurvöxt
 - Verkast yfirleitt vel –erfiðir til gjafa
- Rýgresi
 - Nokkuð öruggt í ræktun (einkum sumarrýgresi), gefur góðan endurvöxt (beit) og hægt að forþurrka
 - Verkast vel og nokkuð létt til gjafa

Heilsæði –Bygg til þroska og vetrarrepja

- Gríðarleg uppskera
- Hentar fyrst og fremst til stæðuverkunar

Bændafundur um viðbrögð við kali

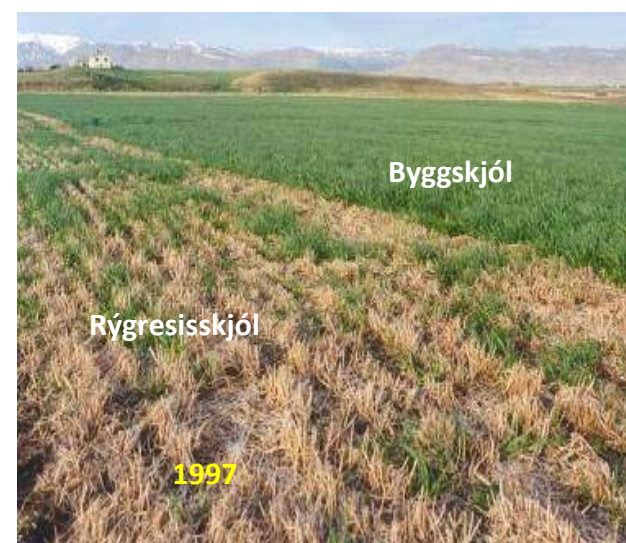
Skjólsáning með grænfóðri/heilsæði

- Til að ná uppskeru sáðárið er grænfóðri sáð með grasfræi.
 - Sá skal fullum skammti af grasfræi en draga verulega úr sáðmagni grænfóðurs (<50%)
 - Hafrar og bygg henta vel sem skjólsáð
 - 80-120 kg/ha
 - Rýgresi getur einnig hentað
 - 10-12 kg/ af sumarrýgresi slegið í júlí
 - 6-8 kg af vetrarrýgresi slegið í ágúst
 - Ýmsar blöndur koma til greina
 - Hafrar og rýgresi
 - Sumar- og vetrarrýgresi

Vallarfoxgras í skjóli grænfóðurs

- Tegund skiptir máli
- Fullt sáðmagn grasfræ + ½ grænfóðurskammtur
- Mögulegar skemmdir á sverði og skert uppskera

Bændafundir um viðbrögð við kali

Almennar áburðarleiðbeiningar

<i>Ræktun</i>		kg/ha		
Tún		N	P	K
	Uppskerumikil í góðri rækt	100-140	15-30	40-60
	Uppskerulítill í slakri rækt	80-100	15-20	30-40
Grænfóður				
	Hafrar, bygg, rýgresi	120-150	25-35	40-60
	Repja, mergkál, næpur	130-160	35-50	75-95
Korn á fyrsta ári				
	Frjósamt –framræst mýri	20-45	20-30	40-60
	Meðal frjósamt-mói	50-80	20-30	40-60
	Rýrt –sandur/melur	90-120	20-30	40-60
Korn á öðru ári eða síðar		+30		

Bændafundur um viðbrögð við kali

Grastegundir og yrki í tún

Bændafundir um viðbrögð við kali

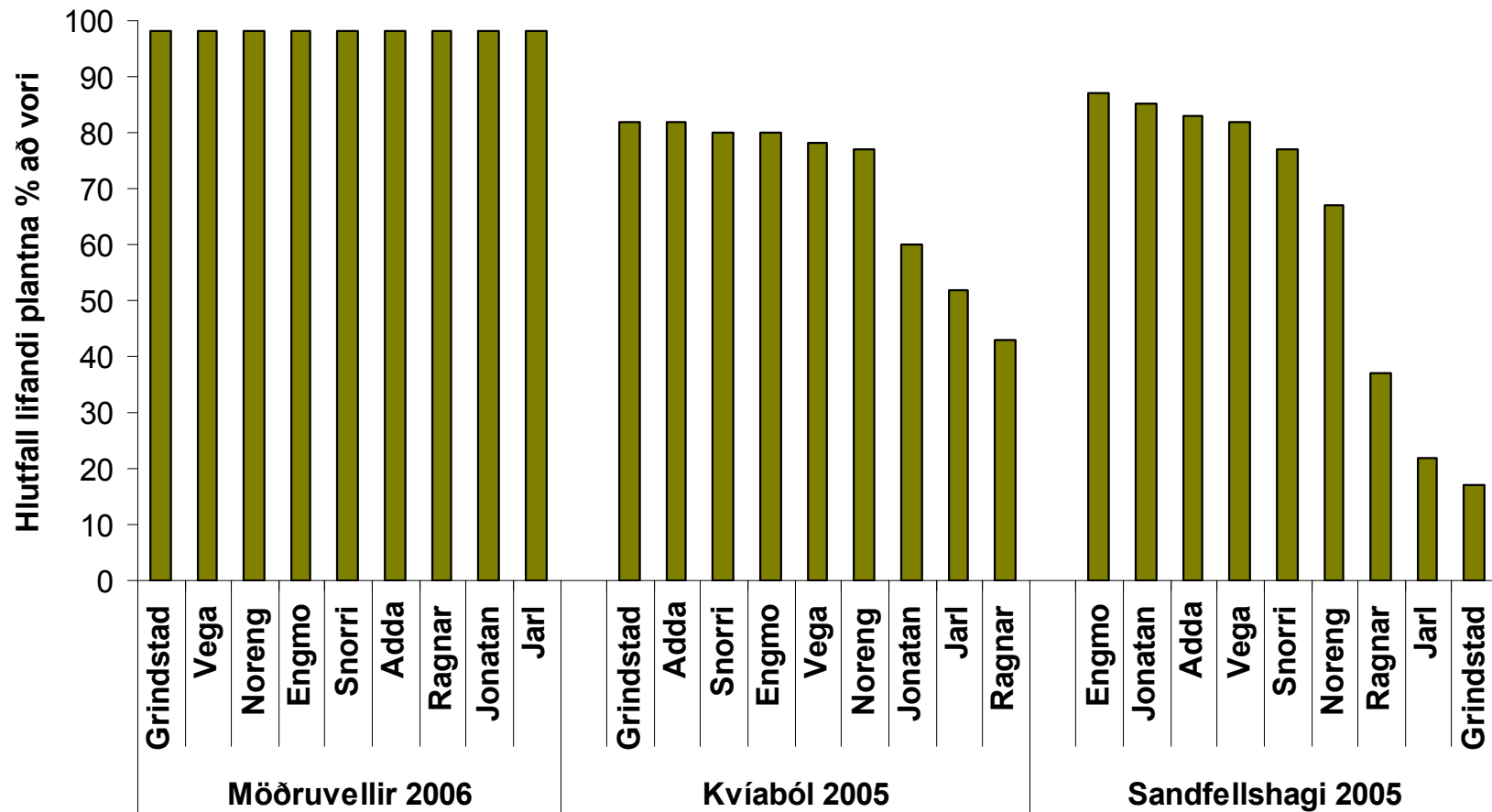
Vallarfoxgras er algengasta sáðgresið

- Vallarfoxgras er uppskerumikið og lystugt
- Ráðlagður skammtur af vallarfoxgrasi er 25+ kg/ha
- Vallarfoxgrasi er ýmist sáð í hreinrækt eða í blöndum með:
 - Vallarsveifgrasi
 - Smára
 - Hávingli
 - Rýgresi
- **Velja þarf vetrarþolin yrki**

Yrkjaval -vallarfoxgras

Grasstofnatilraun -þekja vallarfoxgrass metin vorið 2008

Bændafundir um viðbrögð við kali

Úr nytjaplöntulista 2013 –www.lbhi.is

Adda	LbhÍ	Sprettur vel fyrri hluta sumars, en lítið eftir fyrsta slátt.
Engmo	Gram.	Norskt staðaryrki (Local cultivar). Vetrarþolið, en sprettur lítið eftir slátt.
Grindstad	TG	Gefur meiri endurvöxt en norðlæg yrki, en vetrarþol ekki eins mikið.
Jonatan	SW	Ágætlega vetrarþolið. Uppskerumikið og gefur viðunandi endurvöxt.
Korpa	LbhÍ	Mjög vetrarþolið yrki. Sprettur vel fyrri hluta sumars, en lítið eftir fyrsta slátt.
Lidar	Gram.	Gefur meiri endurvöxt en norðlæg yrki, en vetrarþol ekki eins mikið.
Noreng	Gram.	Yrki fyrir N-Noreg. Uppskerumikið en ending hér á landi ekki eins góð og hjá bestu yrkjunum.
Nuutti	Bor.	Uppskerumikið. Er í prófunum og hefur reynst vel.
Rakel	SW	Uppskerumeira en önnur yrki og meiri endurvöxtur en hjá norðlægu yrkjunum. Vetrarþol ágætt.
Snorri	LbhÍ	Afrakstur samnoræna kynbóta. Valdar plöntur héðan og úr nyrstu héruðum grannlandanna. Vetrarþolið og uppskerumikið.
Switch	SW	Gefur meiri endurvöxt en norðlæg yrki, en vetrarþol ekki eins mikið.
Tenho	Bor.	Er í prófunum og hefur reynst vel.
Tuukka	Bor.	Hefur reynst ágætlega í tilraunum.
Uula	Bor.	Er í prófunum og hefur reynst vel.
Vega	Gram.	Uppskerumikið og gefur meiri endurvöxt en önnur vetrarþolin yrki.

Bændafundur um viðbrögð við kali

Vallarrýgresi (fjölært rýgresi)

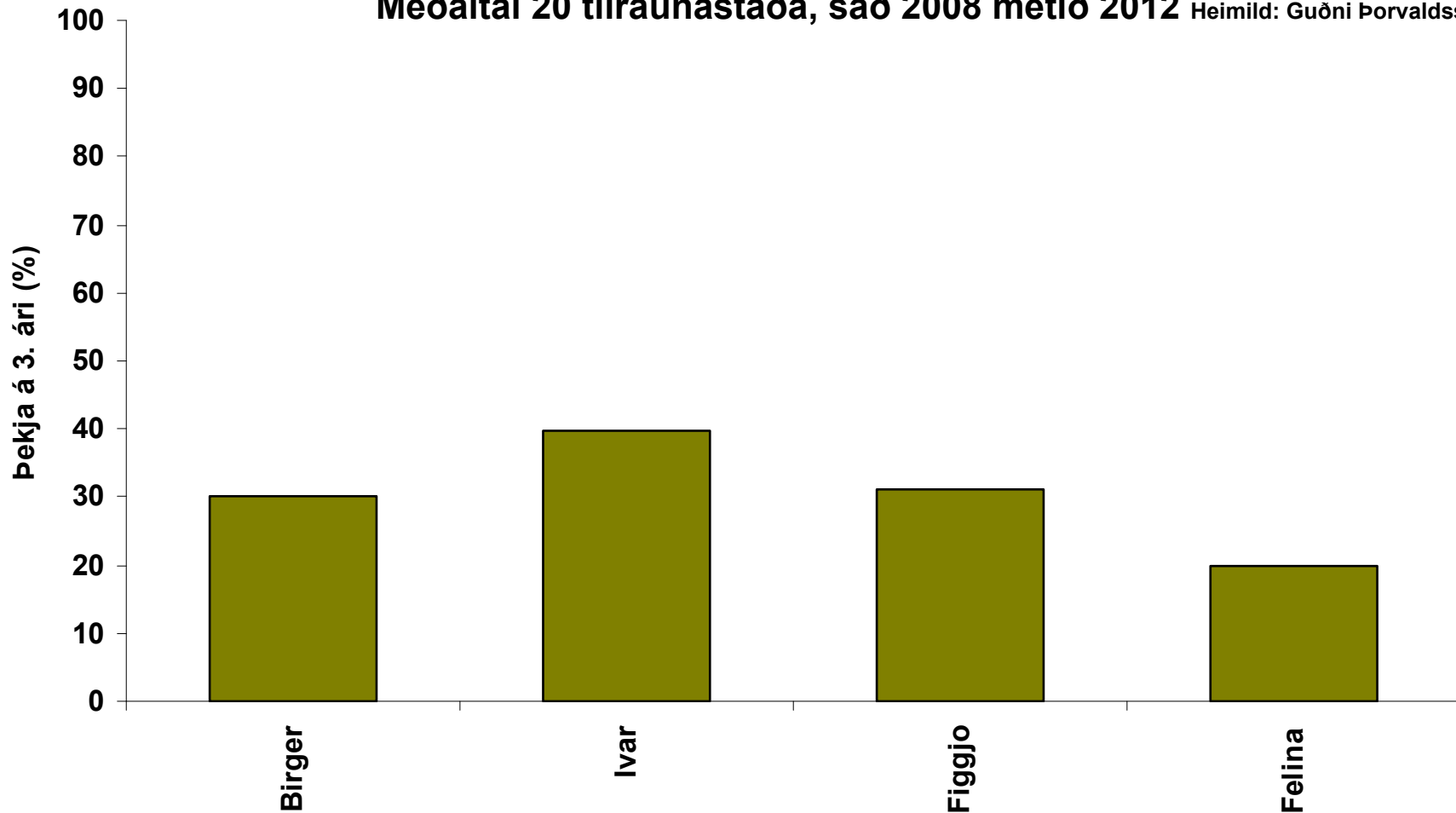
- Sáðskammtur 30-35 kg/ha
- Mjög uppskerumikið og fóðurgildi gott
- Hentar einnig mjög vel til beitar
- **Stærsti gallinn er lítið vetrarþol**

Bændafundur um viðbrögð við kali

Yrkjaval -vallarrýgresi

Meðaltal 20 tilraunastaða, sáð 2008 metið 2012 Heimild: Guðni Þorvaldsson

Bændafundur um viðbrögð við kali

Rauðsmári

- Hentar mjög vel til slægna
- Hentar með vallarfoxgrasi eða blöndum
- Sáðmagn 4-10 kg/ha
- Nauðsynlegt að smita fræ með rótarbakteríum
- Rauðsmári lifir í sambýli með niturbindandi örverum á rötum sem vinna köfnunarefni úr andrúmslofti
- N áburðarþörf á smáratún er um 40-50% af þörf hefbundina túna
- **Helsta vandamálið er lítið vetrarþol**

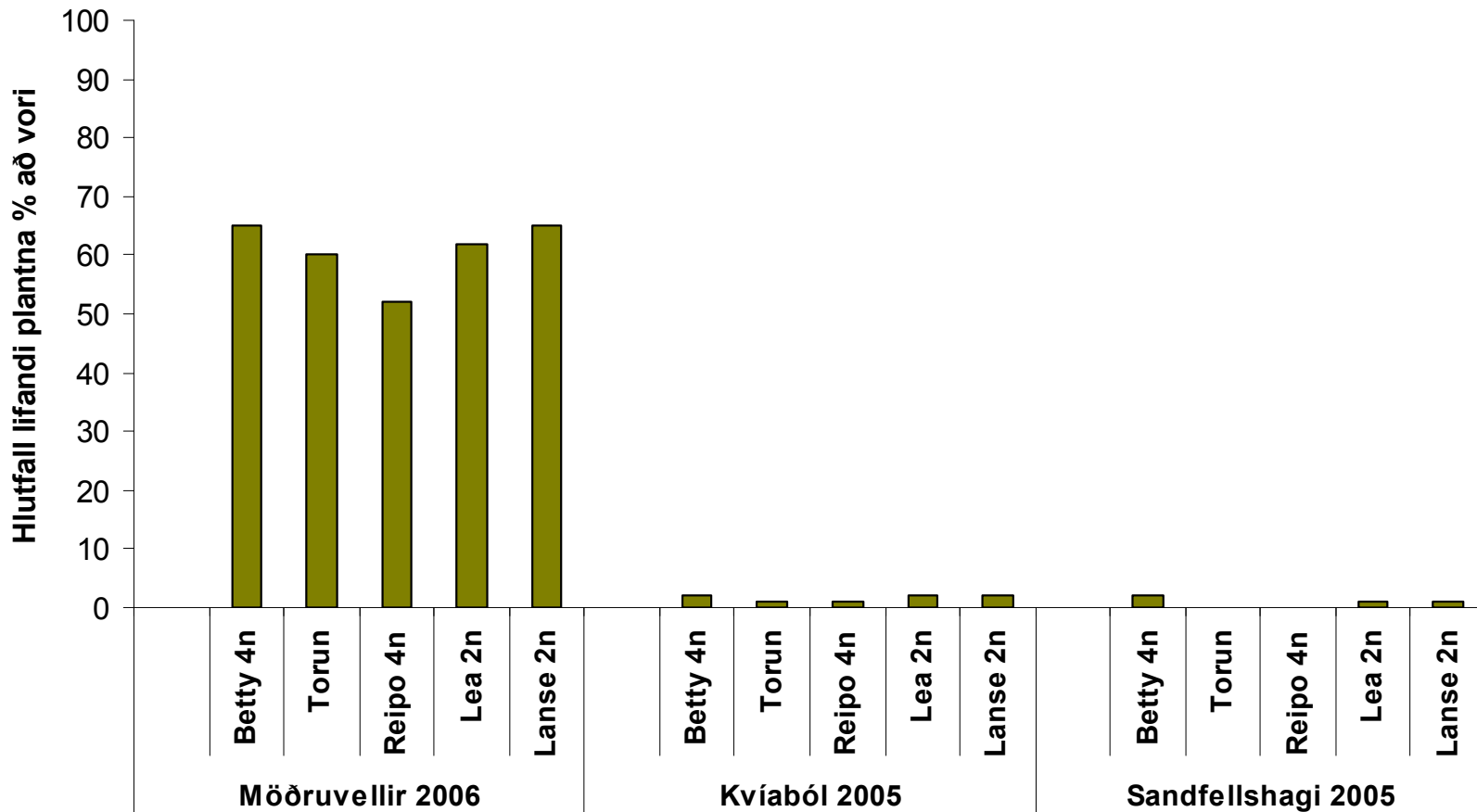

Bændafundur um viðbrögð við kali

Yrkjaval -rauðsmári

Grasstofnatilraun -þekja rauðsmára metin vorið 2008

Bændafundir um viðbrögð við kali

Hvítsmári

- Hvítsmári er uppskeruminni en rauðsmári en hentar vel til beitar
- Hvítsmári hentar vel með vallarsveifgrasi og vallarfoxgrasi
- Hentar vel á þurrt og ófrjósamt land
- Hvítsmári er vetrarpólnari en rauðsmári
- Sáðmagn 4-10 kg/ha
- **Vanda þarf smitun fræsins**

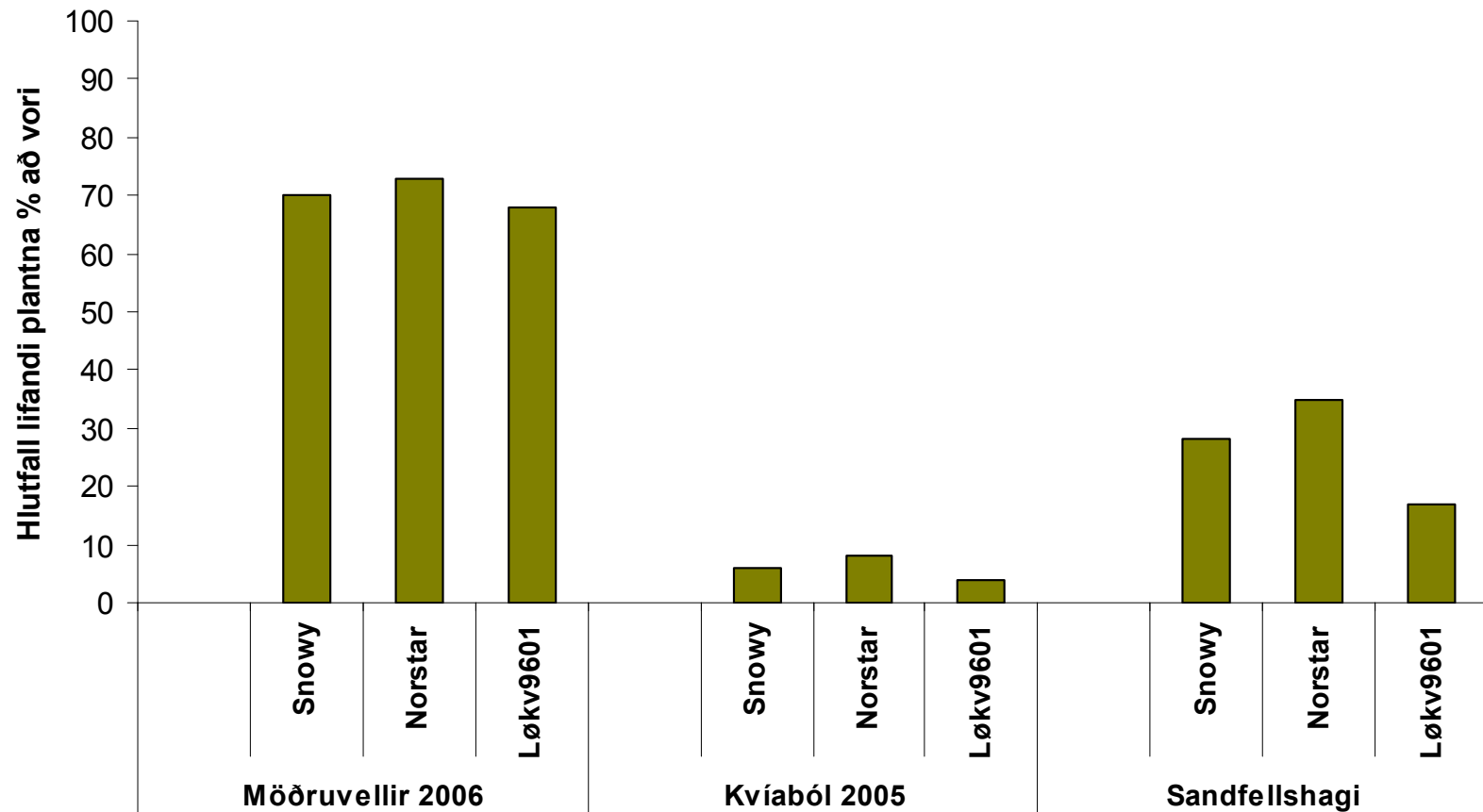

Bændafundir um viðbrögð við kali

Yrkjaval -hvítsmári

Grasstofnatilraun -þekja hvítsmára metin vorið 2008

Bændafundir um viðbrögð við kali

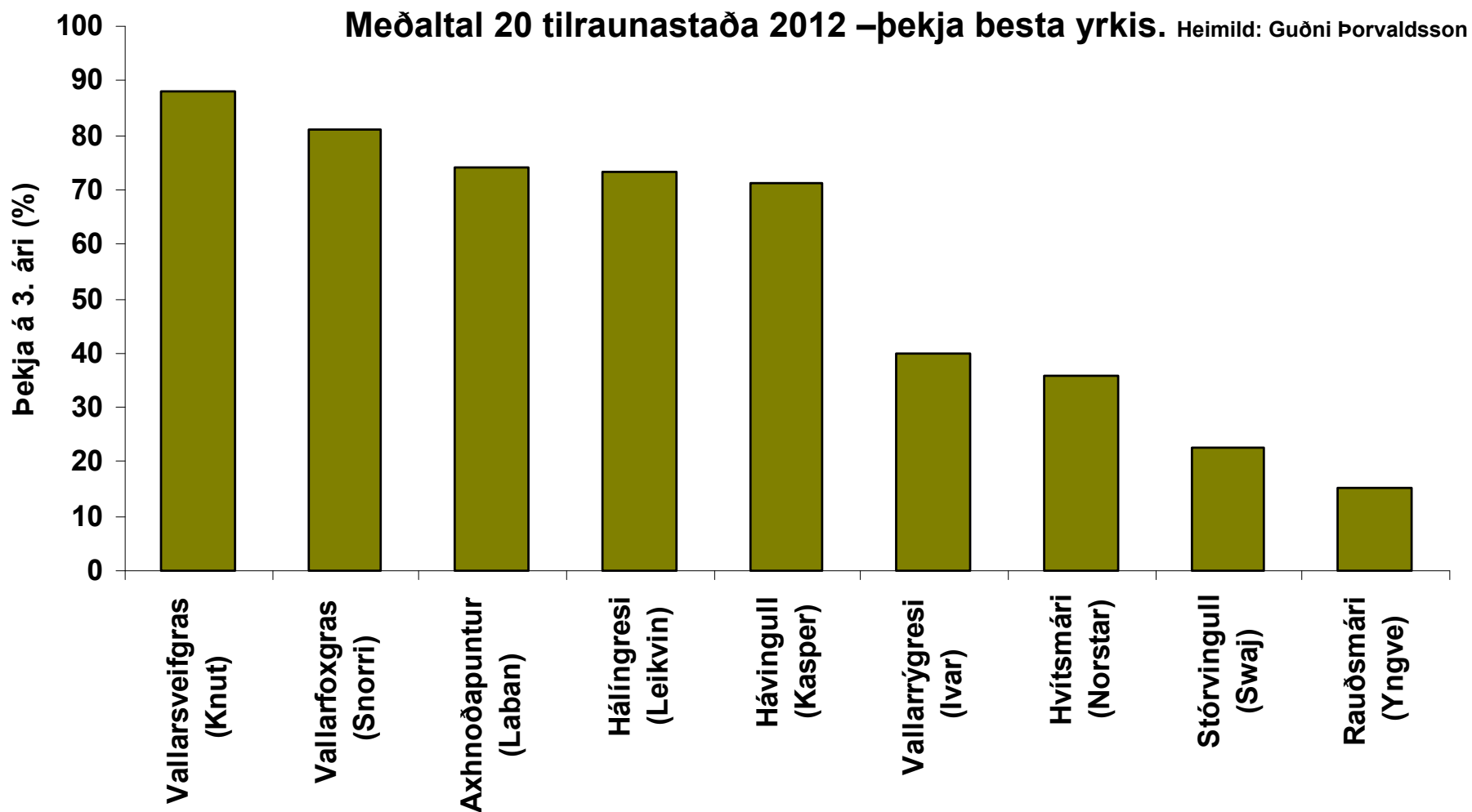

Aðrar grastegundir

- Hávingull
 - Mikið ræktaður á Norðurlöndum
 - Vetrarpolið virðist svipað og hjá vallarfoxgrasi
 - Fóðurgæði eiga að vera góð en athugandir liggja ekki fyrir
- Axhnoðpuntur
 - Vetrarpolinn og uppskerumikill
 - Líklega ekki eins lystugur og vallarfoxgras
- Háliðagras
 - Fljótt til að vori og er harðgert
 - Þarf að slá snemma og ört
 - Fóðurgildi fellur fljótt
 - Erfitt í fræræktun og fræið dýrt

Grastegundir -vetrarpól

Bændafundir um viðbrögð við kali

Fjölgrasablöndur

- Grastegundir bregðast misjafnlega við áföllum og því ættu fjölgrasablöndur að hafa meiri sveigjanleika gagnvart tíðarfari
- **Kúabændablanda:**
 - *Vallarfoxgras 40% (12 kg/ha)*
 - *Hávingull 20% (6 kg/ha)*
 - *Vallarrýgresi 20% (8 kg/ha)*
 - *Rauðsmári 20% (2 kg/ha)*
- **Sauðfjárbændablanda:**
 - *Vallarfoxgras 40% (12 kg/ha)*
 - *Vallarsveifgras 20% (6 kg/ha)*
 - *Axhnoðpuntur 20% (6 kg/ha)*
 - *Hvítsmári 20% (2 kg/ha)*

Bændafundir um viðbrögð við kali

Skipulag ræktunar

Mikilvægt er að undirbúa viðbrögð við kali sem best

- Gera grófa áætlun um hvaða tún verða endurræktuð
- Ákveða fyrirkomulag endurræktunar, notkun á græn fóðri-skjól sáning
- Panta fræ og huga að áburði
- Því fyrr sem hafist er handa við endurræktunina því meiri uppskera næst!

Bændafundur um viðbrögð við kali

